

WPA - svetová bažantia asociácia a jej aktivity

WPA – World Pheasant Association (svetová bažantia asociácia) je medzinárodná charitatívna organizácia, ktorá sa prioritne venuje ochrane bažantov a ostatných kurotvarych Galliformes vtákov po celom svete. Združuje chovateľov a organizácie, ktoré sa týmto operencom venujú či už na hobby úrovni, profesionálne alebo vedecky. Bola založená v roku 1975 a počas jej existencie sa vytvorilo desať kapitol v Európe a Ázii s ďalšími tromi priradenými organizáciami z Ázie a Austrálie.

Roku 2012 vznikla česko-slovenská sekcia WPA. Z pôvodne českého občianskeho združenia sa na prvej ustanovujúcej schôdzi vzhľadom na členstvo chovateľov zo Slovenska rozhodlo o zmene na WPA CZ – SK. Tento skutok potvrdzuje spolupatričnosť a vzájomnú úctu našich národov nielen na historickom, ale aj emocionálnom základe. WPA CZ – SK si na začiatok svojej činnosti z projektov zastrešujúcich WPA vybrala projekt Bažant zlatý *Chrysolophus pictus* séria 5000 a projekt Bažant Edwardsov *Lophura edwardsi*. O týchto dvoch projektoch budeme informovať neskôr.

WPA sa zameriava na vývoj a propagáciu ochrany všetkých druhov radu kurotvarych vtákov. Pre naplnenie tohto cieľa a vo vzťahu k týmto druhom a ich efektívnej ochrane WPA:

- Zabezpečuje ich prežitie v prirodzenom prostredí.
- Stará sa o dôkladnú chovateľskú činnosť a programy chovu v zajatí, špeciálne pre ohrozené druhy.
- Zakladá pod svojím dohľadom rezervné kolekcie a nárazníkové zásoby v spolupráci s vládami a osvedčenými chovateľmi. Tam, kde môže byť zabezpečená vhodná ochrana biotopov, môže sa uskutočniť reintrodukcia z týchto zásob.
- Zriadila databanku a poskytuje rady a informácie o všetkých stránkach ekológie druhov, ich chovu a ochrany.
- Propaguje a publikuje výskum divých populácií aj populácií v ľudskej starostlivosti.
- Vzdeláva verejnosť v ornitologickej oblasti a v oblasti ekologických potrieb vtáctva.
- Podporuje každú ochranu miest výskytu, podporuje a bráni integritu útočísk vtákov, národných parkov a rezervácií významných pre kurotvare vo všetkých krajinách.

Priority určuje špecializovaná skupina Galliform Specialist Group, skupina veci oddaných vedcov, ktorí radia rade WPA a BirdLife International a ktorí potom úzko spolupracujú s príslušnou národnou vládou, IUCN a WWF.

Monal lesklý.

Kurotvare vtáky obývajú všetky kontinenty okrem Antarktídy. V Severnej Amerike vyskytujú sa morky netreba predstavovať. Každý ich pozná vďaka zdomácnenej forme morky bronzovej *Meleagris gallopavo*, ktorú ľudstvo chová od čias Aztékov a podieľa sa významnou časťou na mäsovej produkcii potravinárskeho priemyslu sveta. Oblíbená je aj v drobných chovoch a dalo by sa povedať, že pomaly preniká aj do tradícií nielen v oblasti výživy, ale aj zvykoslavia a poľovníctva. Poľovníkmi bola obľúbená aj v miestach svojho výskytu, kde bolo nutné zaviesť obmedzenia, pretože niektorým populáciám hrozilo vyhynutie. Južnejšie sa vyskytujúca morka očkátá *Meleagris ocellata* je vďaka obmedzenému výskytu a lovu takmer ohrozeným druhom.

Morky v Strednej Amerike smerom na juh nahrádzajú prevažne stromové hokovité *Cracidae*, ktoré kvôli svojím zvykom uprednostňujú lesné biotopy. Z tohto dôvodu ich výskyt pod obratníkom Kozorožca s ubúdajúcimi lesmi klesá. Najväčšia diverzita druhov je zastúpená bezpochyby v oblasti pralesov a lesov v rovníkovom pásme. Dokopy ich poznáme päťdesiat druhov. Väčšina druhov morky aj pripomína. Majú dlhé nohy, chvosty a krky a sú sfarbené skôr nenápadne. Najväčšie druhy hokov, šuanov a morkovcov miestni ľudia lovili a lovia kvôli mäsu, ale využívajú aj ich lebky a perá na ozdobu a chvostové perá na výrobu šípov. V dedinách môžeme nájsť skrotené jedince, ktoré si dedičania držia ako hydinu. O podobný účel sa pokúšali aj Európania, ale chýba im otužilosť a malá znáška s monogamnými rozmnožovacími zvykmi nepriniesli taký úžitok, ako v prípade spomínaných moriek. Preto v našich krajoch ostávajú neznáme.

Väčším ohrozením ako už existujúci lov je pre ne stále sa zväčšujúci úbytok vhodných miest výskytu. Aj keď väčšina druhov je bežných, viac ako tretina je klasifikovaná závažnejšími kategóriami. Päť druhov je ohrozených, tri druhy kriticky ohrozené a hoko mitu *Mitu mitu* sa dokonca považuje za vyhynutého v prírode. Z tohto druhu existuje na svete už len niekoľko desiatok exemplárov a väčšina z nich už bola vyľahnutá v ľudskej opatere. Oblasť pôvodného výskytu však stále nie je chránená.

Ďalšou čelaďou, obývajúcou výhradne Ameriku, je prepelkovité *Odontophoridae*. Ide o malé kompaktné vtáky pripomínajúce prepelice. Sú však pestrejšie sfarbené a nemajú ostrohy. Okrem lesov obývajú aj otvorené biotopy, ako sú savany a poľnohospodárske oblasti v tropickej až miernej časti kontinentu. Poznáme 32 druhov. Keďže sú to malé vtáky, sú nenápadné, ale aj napriek tomu sú niektoré obľúbenými poľovnými druhmi, zrejme vďaka ich plodnosti - ako je to v prípade prepelíc. Najviac sa na tento účel využíva prepelka hnedá *Colinus virginianus*. Najväčšia diverzita druhov je v Mexiku. Aj keď sa väčšina druhov vyskytuje hojne, vďaka ich malému veku čelia väčšiemu tlaku zo strany predátorov. Lovu divých jedincov sa ľudia nevenujú vo veľkom rozsahu, viac im však škodí úbytok pôvodných biotopov vďaka ľudskej činnosti. Najviac ohrozené sú lesné druhy, hlavne prepelka bradatá *Dendroortyx barbatus*.

S ďalšou čelaďou Ameriku opustíme, pretože tetrovité *Tetraonidae* sa vyskytujú v celej holarktíckej oblasti. Dávajú prednosť hlavne boreálnym oblastiam na celej severnej pologuli, teda nielen v Severnej Amerike, ale aj v Európe a v severnej časti Ázie. Poznáme 17

druhov. Typické pre ne je ich prispôsobenie sa chladnej klíme operenými behákmi a prstami so zúbkovaním po okrajoch. V prípadoch veľmi nepriaznivých klimatických miestnych podmienok alebo nedostatku potravy sa presúvajú niektoré populácie desiatky aj stovky kilometrov, ale nejde o pravú migráciu. Väčšie druhy sú opäť často poľovne využívané. Ich miesta výskytu v severnejších oblastiach nie sú pod takým tlakom zo strany ľudskej populácie ako v teplejších klímach, ale aj tu je vplyv citelný. Niekoľko druhov prejavilo významnú citlivosť na zmeny v ich miestach výskytu. Našťastie globálne ohrozený je len tetrov dlhochvostý *Tetrao mlokosiewiczzi*.

Čelaď perličkovité *Numididae* obýva výlučne Afriku. Perličku domácu každý pozná. Vznikla z perličky obyčajnej *Numida meleagris* a nijako výrazne sa od nej nelíši ani ostatných 6 druhov. Snáď len dva „nebodkované“ druhy. Vzhľadom nato, že perlička obyčajná je plodná a široko rozšírená, využili tieto vlastnosti ľudia vo svoj prospech a dnes je populárnou „doplnkovou“ domácou hydinou. Podobne „doplnkovo“ sa využíva aj v poľovníctve. V krajine pôvodu sú však lovené hojne. Pri početných druhoch to nie je veľký problém a väčšina druhov nie je globálne ohrozená. V prípade lesných perličiek to však má väčší dopad na ich početnosť, keďže v lesných biotopoch je hustota populácií zákonite nižšia. Takým druhom je aj ohrozená perlička červenohlavá *Agelastes meleagrides*.

Zvláštnou „pravkou“ čelaďou, žijúcou v australoázijskej oblasti, sú tabonovité *Megapodiidae*. Sú to stredné až veľké pozemné vtáky so silnými nohami a veľkými pazúrkami, ktoré potrebujú aj pri hľadaní potravy, ale hlavne pri rozmnožovaní. Pre ne typická je ich hniezdna biológia, pri ktorej neohrievajú vajcia vlastným teplom, ale využívajú prírodné zdroje. Svoje násady zahrabávajú do tlejúcich zvyškov rastlinného materiálu, vyhriateho piesku a podob-

Jarabica poľná.

ne. Väčšina druhov dokonca aktívne takéto hniezdne kopy vytvára a teplotu v nich kontroluje a upravuje podľa potreby. Ich supernekrmivé mláďatá sa samé z kopy vyhrabú a sú schopné žiť bez ďalšej pomoci rodičov. Vďaka tomuto sú považované za vývojovo najstaršie. Existuje 19 druhov. Najväčšia diverzita druhov je na ostrovoch australo-papuánskej podoblasti. To je vlastne aj kameň úrazu ich ohrozenia. Ich ostrovný charakter výskytu. Pri niektorých druhoch ide len o niekoľko malých ostrovov v Tichom oceáne, navyše, miestni ľudia zbierajú ich vajcia na konzum. Ohrozených je 8 druhov. Jeden z najviac ohrozených je aj tabon prilbatý *Macrocephalon maleo*, ktorý má výzor skutočného pravého vtáka.

Najväčšou čelaďou sú bažantovité *Phasianidae*, ktoré sa vyskytujú v Európe, Ázii, Afrike aj Austrálii. Poznáme asi 155 druhov. Všetky majú pomerne mohutný krátky zobák, zavalité telo, zaoblené krídla, ale chvost môžu mať podľa príslušnosti k jednotlivému rodu krátky a nenápadný, stredne dlhý a výrazný alebo veľmi dlhý a dekoratívny. Veľkosť druhov je tiež variabilná: najmenšie druhy merajú asi pätnásť centimetrov (prepelička čínska *Coturnix chinensis*) a najväčšie okolo dva a pol metra (pávy *Pavo*). Niektoré sú sfarbené nenápadne, iné veľmi pestrofarebne. Žijú a potravu si hľadajú hlavne na zemi. Nám najviac známi zástupcovia sú naše pôvodné druhy prepelica poľná *Coturnix coturnix* a jarabica poľná *Perdix perdix* a nepôvodný introdukovaný bažant obyčajný *Phasianus colchicus*. Všetky tieto druhy sú nám známe aj ako poľovné druhy a je to tak aj s väčšinou zvyšných kurotvarych takmer po celom Starom svete. Vďaka robustnému telu, diétnemu mäsu a výživným vajciam sú vyhľadávané. Nezastupiteľnú rolu vo vzťahu

k človeku v tejto čelaďi určite zohráva kura *Gallus (gallus)*, jednoznačne najpočetnejší druh bažantovitých na tejto planéte - aj keď v zdomácnenej forme a v umelých podmienkach. Je známa nielen ako úžitkový vták, ale aj v spojitosti s folklórnymi a náboženskými zvyklosťami mnohých národov sveta. Podobné náboženské a kultúrne spojitosti sa nevyhli ani iným druhom, ako sú napríklad pávy *Pavo*, argusy *Argusianus*, monaly *Lophophorus*, usškane *Crossoptilon* a ďalšie. Často sa pri týchto zvyklostiach využívajú ich ozdobné perá alebo iné produkty. Aj z týchto dôvodov bývajú lovené. Najväčšou hrozbou pre nich však zostávajú ľudské aktivity v zmysle odlesňovania, prípadne premieňania akýchkoľvek iných biotopov na poľnohospodársku a urbanizovanú krajinu. Tento problém je najvýraznejší v juhovýchodnej Ázii, preto najviac trpia tam žijúce väčšie a lesné druhy bažantov. Asi štyridsať druhov bažantovitých je ohrozených. Predpokladá sa, že dva druhy

Prepelička čínska.

sú v prírode vyhynuté. Je to bažant Edwardsov *Lophura edwardsi* a garvalka himalájska *Ophrysia superciliosa*.

Z vyššie uvedeného vyplýva, že človek intenzívne využíva kurotvare vtáctvo pre svoje potreby. Nevykazuje však veľmi intenzívnu vôľu na udržanie populácií. Mnohokrát sa v bežnom živote nad tým ani nezamýšľa. Preto je niekedy veľký problém dosiahnuť zlepšenie stavu v miestach výskytu. A tu je priestor pre organizácie ako je WPA. Jedným z jej cieľov je informovať. Ak sa má niekto zaujímať o osud nejakého druhu, musí vedieť, že takýto druh existuje a aký má problém. Až potom sa môže zapojiť do riešenia jeho problému. Ďalším cieľom je zabezpečiť prežitie druhu, preto WPA združuje chovateľov. Najväčšiemu tlaku v prírode čelia bažanty. Bažantovité sú spomedzi všetkých kurotvarych najviac populárne medzi chovateľmi vďaka mnohým atraktívnym druhom. Našťastie stále veľa ľudí má pozitívny vzťah k prírode a vo svojom voľnom čase sa venuje chovu týchto pozoruhodných vtákov. V súčasnej dobe, keď značná časť divých populácií trpí poklesom stavov, nadobúda chov bažantovitých vtákov význam aj pri záchrane ohrozených druhov. WPA si vďaka dlhoročnej praxi uvedomuje, že vzdelanie a zanietený chovateľ dokáže svojim chovancom poskytnúť potrebné podmienky, ktoré povedú k vrcholu chovateľského snaženia - k rozmnoženiu druhu a teda následne k jeho prežitiu. WPA chovateľov koordinuje, vzdeláva a vedie ich k tomu, aby ich chovy - teda populácie vtáctva v ľudskej starostlivosti boli vitálne a udržateľné podobne ako v prírode.

V prípade záujmu o viac informácií, o pripojenie sa k WPA, alebo jej podporu, navštívte internetové stránky www.wpacz-sk.com.

O činnosti našej organizácie a jednotlivých projektoch Vás budeme informovať.

Zdenko Figura, člen WPA CZ-SK

Zdroje: World Pheasant Association Handbook of the Birds of the World, Volume 2, Lynx Edicions BirdLife International